

Oponentský posudek disertační práce

Autorka:	Kateřina Habrdová
Disertační práce:	Rodičovství v kontextu vývojové dysfázie – zkušenosti a prožívání rodičů v souvislosti s obtížemi dítěte
Studijní program:	Pedagogická psychologie
Školitel:	doc. Mgr. Jiří Jošt, CSc.

Aktuálnost zvoleného tématu

Autorka disertační práce se zabývá aktuálním tématem – problematikou vývojové dysfázie, která možná bývá v poradenském, ale i výzkumném kontextu upozaděna. Přednost se dává jiným neurovývojovým poruchám, např. ADD/ADHD, poruchám autistického spektra aj. Přitom dopady vývojové dysfázie mohou být velké – a to jak z hlediska osobního prožívání a rozvoje sebepojetí dítěte, tak i jeho životních perspektiv.

Vývojová dysfázie má však dopady i na rodinný systém. Podporu pro zvládání potíží souvisejících s vývojovou dysfázií je nutné zajistit nejenom ve vztahu k samotnému dítěti, ale i ve vztahu k jeho rodině. A proto je důležité znát, co se v rodinách, které jsou vývojovou dysfázií dotčeny, děje, jak se rodiče s vývojovými obtížemi svého dítěte vyrovnávají, jak probíhá efektivní podpora dítěte z jejich strany. Práce může být proto inspirativní nejen pro navazující výzkumná šetření, ale také pro poradenskou či logopedickou praxi.

Oceňuji, že si doktorandka zvolila právě tento aspekt, pro který našla podnět v rámci své logopedické praxe – z práce je zřejmé velké zaujetí autorky.

Přístup k řešení, teoretické zázemí

Předložený text má všechna formální kritéria, která jsou kladena na disertační práce (abstrakt, teoretická část, praktická část, metodologie, nálezy, diskuse). Rozsahem je práce nad limitem; včetně seznamu literatury, tabulek, grafických schémat a s přílohami má 345 stran. Rozumím tomu, že v případě kvalitativní metodologie, která byla v případě disertační práce zvolena, je náročné vyhovět rozsahu tak, aby byl na jedné straně vypovídající, na druhé straně – aby byla zvolena témata, která jsou nezbytně nutná.

Práce je tak poměrně rozsáhlá – teoretická část je koncipována cca na 90 stranách, zbývající část je praktická. Autorka zvolila téměř monografický způsob, jak bude zmíněno dále.

Struktura teoretické části práce se může jevit jako logická – od obecnějšího ke konkrétnějšímu a vztahujícímu se k tématu (vymezení vývojové dysfázie v rámci narušené komunikační schopnosti, vývojová dysfázie jako handicap, etiologie a symptomatologie vývojové dysfázie, systém péče o děti s touto poruchou v České republice, rodičovství v kontextu vývojové dysfázie). Ovšem zvažuji, zda musela být prezentována všechna témata a pokud ano, zda až do takových detailů. Např. považuji za zbytečné zabývat se tolik diagnostikou a formami intervence, představovat zapojení všech resortů do péče o děti s dysfázií, předkládat podrobné informace o formách vzdělání od předškolního věku až po vysokoškolský, aj. Čtenář se pak může hůře orientovat v tom, co je pro práci podstatné. Disertační práce nemusí obsahovat vše, co se kdy u nás k danému tématu publikovalo, nýbrž má podat bázi, na kterém se bude dále stavět praktická část – tedy mohla být soustředěna jen na podstatné informace k problematice rodin dětí s vývojovou dysfázií.

Doporučuji proto autorce – pokud budou výsledky práce publikovány – aby se skutečně zaměřila v obecném na to nejdůležitější a dala větší prostor samotnému problému, který zkoumá – situaci rodin dětí s vývojovou dysfázií. Tuto kapitolu bych bývala také ráda viděla více v zahraničním kontextu. Autorka práce v ní čerpá převážně z českých zdrojů, zahraničních titulů je méně, přitom např. databáze PsycInfo nebo Google Scholar nabízí výsledky mnoha zajímavých studií týkajících se rodičovství u dětí s vývojovou dysfázií. (Nyní nekonstatuji, že by bylo v práci málo zahraničních zdrojů, byly skutečně vyhledány, jak je ostatně zřejmé ze seznamu literatury. Zdá se mi však, že byly více výtěženy jiných kapitolách).

Poznámku mám ještě k terminologii. Je jasné, že není jednotná, autorka informuje o různých přístupech pro definování vývojové dysfázie. Pokud odkazuje na literární zdroje, je srozumitelné, že pracuje s různou terminologií, se kterou daný autor pracuje. Přesto bych však doporučovala v částech textů, které odrážejí její autorský přístup, aby pracovala s jedním zvoleným přístupem. Někdy pracuje s pojmem (vývojová) dysfázie, jindy (specificky) narušený vývoj řeči, ale také s oběma termíny v lomítku nebo s jedním z termínů v závorce. Proč autorka nezůstala buď u vývojové dysfázie nebo u narušeného vývoje řeči? A formální poznámka – nedoporučuje se, aby byly zkratky termínů (zde VD, NVŘ) v názvech kapitol.

Metodologie

Jak již bylo uvedeno, autorka pracovala v kvalitativním designu. Zaměřila se na rodičovství u dětí s vývojovou dysfázií, zejména na ty aspekty, které jsou danou vývojovou poruchou dotčeny. Avizuje, že bude sledovat zkušenosti rodičů, mapovat jejich prožívání a copingové strategie. Souhlasím s autorkou, že toto poznání může přinést podněty pro praxi.

Výzkumný design je představen v úvodní kapitole, čtenář obdrží východiska pro práci a je seznámen s výzkumnými otázkami. Získá představu o vzorku, způsobu sběru dat – nejenom prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů, ale i dalších použitých metod. I zde je zřejmé, že autorka má maximální pohled na počet zkoumaných osob, počet provedených rozhovorů (25) nebývá zcela obvyklý pro kvalitativní design. Demonstruje to zřejmě zaujetí autorky pro zkoumané téma.

Na s. 97 autorka předkládá v tabulce přehled faktorů úspěšné psychosociální adaptace rodičů, doporučovala bych, aby byla kritéria pro rozřazení rodičů konkretizována např. alespoň v příloze. Oceňuji však, že si je autorka vědoma limitů svého zkoumání – pracovala pouze s rodiči, kteří mají zájem a získaná data tak nereprezentují skupinu rodičů jako celek.

Tabulka č. 5 obsahuje údaje k dětem ve sledovaných rodinách. Autorka pokryla skupiny od předškolního věku až ke staršímu školnímu věku, což následně odráží i rozsah sledovaných aspektů (a vysvětluje náročnost zpracování, prezentaci dat i celkový rozsah práce). I zde lze dokreslit zbytečná témata – např. původně chtěla autorka kontrolovat diagnózu, pak od tohoto postupu ustoupila. Stačilo pouze toto konstatování, nemusely být uváděny konkrétní nástroje, které si v prvním momentu zvolila.

Prosím autorku, aby při obhajobě vysvětlila velké množství metod – byly skutečně všechny nezbytné pro formulování výsledků a závěrů práce? Nekomplikovaly zpracování dat?

I zde nacházíme fluktuaci v užívané terminologii (s. 99-100):

„Obraz obtíží charakterizujících vývojovou dysfázii má některé společné prvky jako handicapy, jež byly předmětem zmíněných šetření, je však natolik odlišný, resp. dostatečně specifický, že vyžaduje nové zkoumání“.

„Orientační vlastní úsudek na obtíže dětí však byl zčásti možný, k dokreslení obrazu NVŘ slouží některá data získaná rozhovorem s daným rodičem.“

Autorka si jako zvolený postup v kvalitativní metodologii zvolila zakotvenou teorii a v rámci kapitoly k metodologii předkládá i vytvořený teoretický model (tzv. paradigmatický model). Zdá se mi tento způsob jako šťastný, neboť pomáhá vytvořit si představu, jak budou prezentovány výsledky. Čtenář si pak velké množství textu, které následuje, čte již v těchto stanovených kategoriích – každé kategorii je věnována samostatná kapitola.

Rozsah každé kapitoly je značný, což vyplývá z množství respondentů a realizovaných rozhovorů/použitých metod. Autorka postupně prezentuje nálezy ve vztahu k percepci obtíží, které vyplývají z vývojové poruchy dítěte, dále k poskytované podpoře a podmínkám pro tuto podporu. Získala také informace o strategiích poskytování podpory a jejich dopadu na rodičovské kompetence. Kromě popisů dat jsou využity i přímé výpovědi rodičů, jak bývá v kvalitativní metodologii zvykem.

Cíle disertace a jejich naplnění

Autorka se v závěru své práce vrací ke stanoveným výzkumným otázkám a zvolené zakotvené teorii. Dává získaná data do kontextu analytického příběhu. Odpovědi na otázky jsou prezentovány jasně a srozumitelně a najdeme zde postupně i ke každé otázce pasáž s diskusí, ve které autorka vstupuje do komunikace s naší i zahraniční literaturou (což oceňuji). Tyto pasáže dávají jistotu, že autorka svůj úkol zvládla a že je schopna závěrečné kondenzace nálezů a hledání vzájemných vazeb a propojení. Možná je pro čtenáře tato kapitola určitým vysvobozením z „množství detailů“, které nyní dávají smysl.

Závěr a další doporučení pro obhajobu

Disertační práce odpovídá kritériím kladeným na tento typ prací, doporučuji ji proto k obhajobě. Výtky byly činěny s dobrým úmyslem – aby autorka v podobných pracích pamatovala na kritéria možného rozsahu práce a pečlivě volila zásadní obsahy od těch méně podstatných. Množstvím detailů a rozsahem sdělení se může ztrácet „figura“ sdělení.

Děkuji autorce práce za vyslovení se k otázkám při obhajobě:

- Proč nebyla zvolena jednotná terminologii z hlediska autorky (vývojová dysfázie vs. narušený vývoj řeči)?
- Jaké přínosy měly další metody popsané v metodologii práce (tj. nad rámec provedených rozhovorů)?
- Které podněty pro praxi vzešlé z výzkumu považuje autorka za nejdůležitější?
- Pro jaký typ budoucího zkoumání daného tématu by mohla být práce prospěšná?

V Praze dne 5. 2. 2023.

doc. PhDr. PaedDr. Anna Kucharská, Ph.D.